

1 VEIJO: Muistan, että heinäaika se oli kesän kohokohta! Kaikki oli kukkeimmillaan ja pääskysset kaiken yllä kuuluttivat sydänkesää. **1_1**

Kymmenkesäinen pikkupoika tiesi heinäajan alkaneen kuuloaistinsa perusteella. Nukuin sisarusteni kanssa kotimme vinttihuoneissa, joiden ikkunoista tuplalasit oli kesän kynnyksellä otettu pois. Ehkä pojan uniset silmät olivat jo aavistelleet auringon antavan valoaan huoneeseen, mutta vielä teki mieli pitää unen reunasta kiinni. Kunnes - yht'äkkiä korviin kantautui se tietty ääni. **1.** Ääni, joka piirtyi taajuntaan parihevosten vetämän niittokoneen **1_2** ominaiseksi raksutukseksi, kun isä ohjasti hevosia käännöksen peltosaran päässä. Heinäaika oli alkanut! Se tiesi sitä, että niittokoneen eteen oli valjastettu oman Tarmohevosemme lisäksi naapurin Siro.

Kylläpä unet karisivat pojan silmistä ja jalkoja riitti mahan alla, **2.** kun piti sukkelaan joutua niittoa seuraamaan pellon reunaan. **3.** Jos aamiainen jäi niukaksi, makupaloina suuhun sujahtelivat heinänkorteen pujotetut mansikat pellonpientareelta.

2 JOUKO: "Syömään!" **2_1**

3 JUHANI N: Meillä äiti kutsui heinäväen parahiksi syömään, **3_1** kun radiosta alkoi Pekka Lipposen ihmeelliset seikkailut. (Jouko huikkaa väliin, että jatkuu huomenna jne.) Syötiin ja kuunneltiin, jonka jälkeen käytiin ruokaperäisille kenturalle poutapilvien lipuessa taivaalla. **4.**

4 SEPPO M: Meillä oli kotona pika-asutettuina Karjalan evakoita. **4_1** Yksi pojista, Pertti, oli kanssani saman ikäinen. Pertin kanssa oltiin menossa "metsästämään" härvelin tapit selässä poikittain aseina ja olimme juuri saapuneet kaukaisimman niityn laitaan, kun tämä Pertin sisko kovalla kiireellä juosten tuli meitä kohden huutaen.

5 SEPPO L: "Tulkaa nyt äkkiä kotiin, teille tuli presidentti!"

6 SEPPO M: No meidän "metsästys" keskeytyi harmittavasti, mutta palasimme juoksujalkaa kotiin. Pettymys oli todella suuri, kun tulimme kotimme pihaan, niin presidentistä tulikin karjatalousassistentti Tyyne Viitanen. **6_1**

Kesän ääniä tehdään Sinitaivaaseen saakka.

1_1? *Kaunis, kesäinen maisemakuva*
(**VIDEO**)

1. Niittokoneen ääni

1_2 *Heinänniittoa niittokoneella*

2. Juoksua käsillä ja jaloilla

3. Ihastunut henkäys ja mansikoiden syöntiääniä

2_1 *Heinäväki kahvilla*

3_1 Pekka Lipponen

4. Haukottelua, nukkumista ja kuorsaamista. Kuorsaaminen rauhoittuu ja Jussi tekee hyönteisen ääntä, jota muut läpsyttelevät hengiltä, kunnes Tapio siinä onnistuu. Kommentointia "Kuolihan sen", "Siitäs sait!" jne.

4_1? *Lapsia leikkimässä*

4_2 *Härveleitä heinäpellolla*

6_1? Keinosiementäjä ja kuplavlolkari - löytyykö

7 JUSSI: Minäpä se rakastuinkin alakoulun ekaluokalla silmittömästi luokkatoveriini Kirstiin. **5. 7_1** Muu elämä uhkasi suistua raiteilta, ruoka ei maistunut, ei myöskään läksyjen luku. Pitkän tähtäimen elämääni luonut äiti sanoi, ettei minusta tällä menolla kehity miestä, joka elättää itsensä saati perheensä. Uhmakkaasti kädet nyrkissä vastasin: "Kyllä Kirsti mut elättää!"

8 VEIJO: Niissä päivissä, niissä kesissä, niissä kasvuvuossissa onni oli läsnä. Vaikka eipä se poika tainnut silloin onni-sanalle sellaista sisältöä käsittää. Kunhan vain eli ja iloitsi ikuisuuden pituisista kesäpäivistään. Mutta kyllä poika onnenkin tiesi, **6.** sen saattoi kohdata iltasella, kun pääsi laittamaan madon koukkuun ja sai ahvenen siihen narratuksi.

9 SINITAIVAS 9_1? *Kesäkuva, avara maisema, värikuva*

10 JUHANI K: On niitä toisenlaisiakin muistoja. Joulupäivän -39 juhla-ateriaalla ollessamme pommikonelaivue

10_1 jyrisi tienoon ylitse jättäen taakseen pitkät savujuovat. **7.** Tilanne oli tietysti hyvin pelottava 5-vuotiaan pojan mielestä. Aikuisetkin kauhistelivat niitä savujuovia, arvellen niiden olevan jotain myrkykaasua. Eipä ollut pojalla pelon itkut kaukana. Sodasta, sekä Tampereen ja Nokian pommituksista, oli niin paljon puhuttu, samoin rintaman kauheuksista ja kaatuneista, että 5-vuotiaskin osasi pelätä.

11 JUSSI: Kotipaikkakuntani aseman seutua, jossa asuimme, pommitettiin, koska se oli tärkeä rautatieristeys. **8.** Kun ilmahälytys annettiin, äitini kokosi kolme pientään, yksi- kaksi- ja kolmevuotiaat yhteen ja piiloutui katraineen naapurin perunakellariin. Kun sitä kellaria tarkkailin sitten vuosikausia myöhemmin, ymmärsin, ettei se tosi tilanteessa olisi meitä suojellut, maan päälle kivistä ja savesta kyhätty rakennelma. Mutta kai sen pimeys tuntui silloin joskus turvalliselta.

12 PENTTI: (Kaupunkipojan tarina, pommisuojaan meno)

13 SEPPO M: Minä taas muistan pimennysverhot, joita käytettiin pimeän aikana, jotta talot eivät olisi venäläisten pommikoneiden havaittavissa.

5. Vislausta ja hyväksyviä huokailuja

7_1 Jussin omakuva lapsena

8_1 Seppo ja serkut ongella

6. Kuikan ääntä ja muuta rauhallista järveen kuuluvaa ääntelemistä (samma-koita, kaloja)

Sinitaivaan jälkeen sotatarinat tullaan kertomaan eteen. Loppukuoro tulee laulamaan Elämää juoksuhaudoissa eteen. Edessä lauletaan vielä Sotilaan viimeinen näky

10_1 Pommikoneita, laivue (VIDEO, löytyykö?),

10_2-? pommistuskuvaa

vaihtuvia kuvia t. valoilla sykettä saliin

7. Pommikonelaivueen ääniä ja muita sotatilanteeseen sopivaa. Näitä ääniä voi jatkaa Elämää juoksuhaudoissa asti. (Katsotaan elokuussa tarkemmin, mutta kokeilkaa ihmeessä!)

11_1-? ...edellinen kuvitus jatkuu, ratapihaa, rautatietä, Elisenvaaraa?

8. Tapio tekee ilmahälytysäänet

12_1-6 Kaupunkipommitusta

(dramatiikkaa nopeilla kuvanvaihtoilla?)

14 JUHANI K: Pinsiöön oli valmistunut vuoden -39 kesällä ja syksyllä puhelinjärjestelmä, jonka puhelinkeskus sijaitsi kotini pirtissä. **14_1** Pommikonelaivueiden lähestyessä annettiin Nokialta tähän keskukseen ilmahälytys. Se oli määrä jakaa jokaiseen paikkakunnalla olevaan puheli-meen. Puhelintilaajia oli tuolloin vajaa 40 ja 13-vuotias Hillevi-sisareni oli näppäräsormisin tuohon toimenpiteeseen. Johtopareja oli kymmenkunta, joten näin moneen paikkaan pääsi kerralla tuon hälytyksen soittamaan. Sitä mukaa kun joku vastasi ja sai tuon suullisesti annetun ilmahälytyksen, niin nopeasti ”töpseli” seuraavalle tilaajalle, kunnes jokaiselle oli tuo hälytys saatu annettua. Täytyi tarkoin muistaa jokaisen tilaajan numero, merkitä muistiin vastanneiden nimet ja joka välissä piti tuo hälytys laittaa menemään käsi-kammesta pyöräyttämällä ja samalla vaihtaa niitä ”töpseleitä”.

Hillevi muisti vielä 90-vuotiaana kaikki vanhat pinsiöläisten puhelinnumerot!

15 PEKKA: Elettiin kesäkuun puoltaväliä -41. **15_1** Äitini imetti viikon vanhaa Kalle-poikaa keinutuolissa, kun kuis-tilta kuului kovaa jalkojen tömistelyä. **9.** Sisään astui kovalla tohinalla 17-vuotias suojeluskunnan sotilaspoika Paavo huutaen kovaan ääneen ”SOTAAN SOTAAN VÄINÖ!” tarkoittaen isääni. Äiti kertoi, että sillä hetkellä lapsi lopetti imemisen, ja hän itse järkyttyi niin tuosta huu-dosta, että oli pudottaa lapsen sylistään. Tuon nuoren po-
jan ajattelematon käytös viestiti tuojana ja äidin ajatus jää-misestä kahden lapsen kanssa kotirintamalle, sekä isän lähtemisestä taas sotaan, järkyttivät. Talvisota oli vasta ko-
ettu.

Itse olen yrittänyt kuvitella vanhempieni sen hetkisen tun-
netilan. Miten erilainen ajatusmaailma oli tuolla viestiti-
tojapojoilla verrattuna nuoriin kahden lapsen vanhempiin.

16 ELÄMÄÄ JUOKSUHAUDOISSA

17 TAPIO: Minun enolleni Kallelle oli tullut armeijaan läh-dön aika ja pelko joutumisesta sotaan oli suuri. Armeijalta pystyi välttymään, ainakin vähäksi aikaa, jos oli loukkaan-tunut. Niinpä Taatani, Kallen isä, keksi, että lyödään Kallen käsi poikki, niin ei tarvitse lähteä. Tuli hetki, että käsi piti katkaista: **10.** Kalle ja Taata menivät navetalle **17_1** ja Taata otti puukalikan käteensä ja Kallen käden toiseen kä-teen. Taata katsoi Kallea silmiin juuri ennen kuin hänen piti

14_1 *Vanha puhelinkeskus henkilöi-neen*

15_1 *Perhekuva, vauvanimetystä*

9. Tömistelyä ja kovaäänistä hengitystä. Sitten viimein henkäys kohtaan ”kovaan ääneen” ja Pekka voi jat-
kaa ”Sotaan, sotaan Väinö!”

16_1-6 *Juoksuhautaa, korsua rin-tamalta*

17_1? *Isä ja poika t. vanhempi ja nuorempi
mies kuvassa*

10. Tapio kuljettaa Jussin eteen käden katkaisuun.

lyödä käsi poikki. Kallen katse oli sellainen, että Taatalta meni pupu pöksyyn. Taata sanoi Kallelle, että: "Parempi sinun on mennä armeijaan kuin joutua lopun elämääsi suremaan katkaistua kättä." Niinpä Kalle lähti armeijaan ja rintamalle ja selvisi sieltä ehjin nahoin.

18 JUSSI: Minun appiukkonni kertoi, että asemasodan aikana korsun ulkopuolella oli jäätyneenä venäläissotilas toinen käsi suoraan taivaalle osoittaen. Lumi oli peittänyt vainajan, ja suojakelien myötä esiin pisti tuo käsivarsi, jota korsun asukkaat kävivät päivä päivältä lyhentämässä, niin ettei se muistuttaisi menneistä ja tulevista tapahtumista. Kyllä tuota kaikkea on ollut vaikea täysjärkisenä kestää.

19 SOTILAAN VIIMEINEN NÄKY

20

JUSSIN NAAPURI, IRMA: Erkki-veljeni oli syntynyt loka-kuussa 1938. Talviaikana astioiden kuuma huuhteluvesi oli takan reunalla ja veljeni vaatteet tarttuivat vesipaljun korvaan ja kuuma vesi valui rintamuksille ja jaloille. Villavaatteet paloivat ihoon kiinni. Apua saatiin kunnanlääkäriltä ja äitini yhdessä isäni isän kanssa lähti viemään junalla veljeäni Seinäjoen keskussairaalaan. Junamatka sairaan lapsen kanssa oli tuskainen, eikä sairaalassa saatu apua. Isoisäni oli käynyt monta kertaa pyytämässä: "Ottakaa nyt tämä lapsi hoitoon". Oli sanottu, että ei ehdi, on niin paljon sotilaita hoidettavana. Veljelleni nousi korkea kuume. Terveysthuollon henkilönä ajattelen, että veljeni kuoli verenmyrkytykseen. Olen ajatellut monesti olisiko hoito hänet pelastanut. Lopun lähestyessä veljeni oli sanonut äidilleni: "Katso äiti mua vielä kerran".

Veljeni oli noin 4 vuotta 4 kuukautta kuollessaan. Miten vanhempani selvisivät tästä kaikesta? Isäni sai tiedon sinne rintamalle ja ehti hautajaisiin. Asioista ei paljon puhuttu. Äidistä tuli ylihuolehtivainen meitä muita sisaruksia kohtaan. Sain tietää isältä, että he olivat ajatelleet, että heillä olisi vain tämä yksi lapsi. Olivat päättäneet, että pitää olla "särkymisen" vara. Tämän jälkeen minä sain alkuni ja myöhemmin syntyivät vielä minun kaksi veljeäni. Isoäitini eli isäni äiti oli sanonut äidilleni: "Tee niinkuin minä. Älä tehdä arkipäivän töitä, sillä surusta selviää." Hän itse oli siihen mennessä haudannut jo neljä lastaan ja vielä tuli kuolemaan kaksi hänen lapsistaan. Eli kahdeksan lapsen sisarusarjasta jäi kaksi elämään pitkän elämän. Naapurini kertoi tällaisen tarinan.

18_1? *Talvista rintamakuva*

19_1? *Surullinen sotilas, tyhjä katse, eksyksissä*

Teksti tulee nauhalta

20_1 *Erkki-veli*

21 EVAKON LAULU (Tapio)

22

PENTTI: Enoni Viljo, joka oli kotoisin Pinsiöstä, oli aloittanut poliisikoulussa heti asevelvollisuutensa jälkeen vuonna -35. **22_1** Sitten häntä odotti poliisin virka Tampereella.

22_2 11.

Eräänä kesäisenä lauantai-iltana Viljo oli ajellut polkupyörällään tanssi-iltamiin Pinsiön seurantalolle. **22_3** Sinne tuli pyörineen myös joitakin lamminpääläistytöjä. Yksi heistä oli kaunis, vaaleahiuksinen 19-vuotias Anja. Häntä Viljo tanssitti useammankin kerran, ja näin saattomatka Lamminpäähän oli selvä. **12.**

Parin seurustelu jatkui, ja vihkiäisiin hän se päättyi. **22_4** Syksyllä -39 heidät vihittiin. **13.**

Marraskuun lopulla alkaneeseen talvisotaan Viljo ei osallistunut, koska kotirintamallakin poliiseja tarvittiin. Väli rauhan vuonna -41 Viljo haki toivomaansa maaseudun poliisivirkaan ja saikin vapautuneen paikan kotipitäjänsä Mahnalan kylästä. Muutto Mahnalaan nuorikon kanssa, ja elämä tuntui hyvältä ja onnelliselta. Kuitenkin jo kesäkuussa jatkosota uhkasi nuorten onnea, ja niin myös Viljo sai kutsun armeijan palvelukseen. **14.** Viljo komennettiin viestialueen entisen rajan tuntumaan, Rautjärvelle. **22_5 15.**

Sieltä hän kirjoitteli kotiin Anja-vaimolle ja myös Hilja-siskolle Pinsiöön. Kortissaan, joka oli päivätty 30.7.1941 "Täällä jossain", Viljo kyseli Hiljalta: "Miten äiti jakslee, onko hänen olonsa parempi?" Hän kertoi myös, että ollaan rajan pinnassa ja lähdössä eteenpäin. Seuraavan kortin hän lähetti päiväyksellä 2.8.1941 "Ulkomailla". "Monet kiitokset kirjeestäsi ja terveiset täältä Ryssänmaalta. On oltu reissussa muutama päivä ja hyvin jaksetaan. Sano kotiväelle paljon terveisiä."

16. Tämä kirje ja sen terveiset jäivät Viljon viimeisiksi. Kortti oli päivätty vain päivää aikaisemmin kuin hän sai kuolettavan luodin päähänsä. **17.** Viljo oli kaatunut Rautjärvellä sunnuntaina 3.8. Karjalaisten kylässä Järvikannaksen valtauksessa. Hilja-sisko oli kirjoittanut Viljolle vastauksen torstaina 7.8., jolloin ei ollut vielä tietoa veljen kaatumisesta. Kirjeessään Hilja terveisten lisäksi kiittää Viljoa viesteistä, että tiedetään sinun olevan elossa. Kuitenkin hän mainitsee kirjeessään, että täällä jo tänään puhuttiin, että sinä olisit kuollut. "Toivomme, että tämä ei olisi totta. Älköön Jumala antako sen tapahtua!" Viljo siunattiin 27 muun kaatuneen kanssa Hämeenkyrön sankarihautaan.

Tapio laulaa laulun edestä.

21_1? Kuva pikkupojasta, edelleen Evakkokuvia 21_2-3?

11. Hyräillen Metsäkukkia ja Pentin puhe jatkuu.

22_1 Poliisi

22_2 Poliisi Tampereella

22_3-? Iloinen kuva lavatansseihin menijöistä, saattelukuva tms.

12. Laulaen: "Niin kesä saapui jo uus, kukkien uus ihanuus. Metsässä puut vihannoi, sunnuntain hääkellot soi." Hyräily jatkuu ja Pentin puhe

22_4? Vihkikuva?

13. Laulaen: "Metsäkukkia on hällä morsiuskimpussa."

Seppo: vasen, vasen ...

14. Laulaen ja marssien seisaaltaan: "Oon Suomen sotapoika, mä reipas, peloton!" Jatketaan hyräillen.

22_5 Marssivat sotilaat?

15. Laulaen ja marssien: "Vaan kaukana siel odottaa mua pikkuys-tävä". Jatketaan marssien ja hyräillen 1-maalina toistaen.

16. Hyräily voimistuu ja loppuu sanoihin "luodin päähänsä", jolloin mennään 2-maaliin ja viimeinen ääni on osumasta kuuluva **äh-käisy**. Lasittunut katse yleisöön ja hidastettu kuolema penkille istuen. Tämän jälkeen katse yleisöön ja hautajaistunnelma.

17. Laulaen: "Tuonen lehto, öinen lehto. Siel on hieno hietakehto. Sinnepä lapseni saatan"

22_6 Sankarihautaus?

23 AURINGONLAPSET

24 MATTI: Talvisodan syttyessä Kalle oli parikymppinen nuorimies. Ei vielä sotaväkeä käynyt, kunnes kutsu tulikin yhtäkkiä. Ensin pikakoulutukseen ja sitä myöten suoraan rintamalle, tykistöön. Kotiin jäivät iäkkäät vanhemmat, joista hän oli huolehtinut, samoin kuin pienen maatilän hoito. Ja nuori morsian Anni.

Anni muutti Kallen vanhempien vaatimattomaan asumukseen, sen pieneen kamariin. Muuta tilaa ei ollutkaan kuin tupa ja sen kulmassa keittiö. Tarkoitus oli yrittää yhdessä eteenpäin, selvitä maatalon töistä ja tilanteesta, jossa toisilleen tuntemattomat ihmiset oli kohtalon voimasta saatettu saman katon alle.

Eihän Anni **24_1** juuri mitään osannut, **18.** satakuntalais-hämäläisten vähäpuheisten appivanhempien mielestä. Lehmät arastelivat outoa lypsäjää **19.** ja lypsäjä niitä, kaiken työn tekemisessä oli opeteltava talon tavoille. **20.** Normaaliakin pakahduttavampi hiljaisuus tuvassa oli merkki epäonnistumisesta jossakin arkiaskareessa. Heinätöissä ja viljankorjuussa Anni teki ”päiviä” naapuruston isoihin taloihin hevospelin vuokrana.

Perheelisäystä tiedettiin olevan tulossa. Vauva syntyi ajallaan ja terveenä.

Nuori äiti koki onnea, ja jollakin eleettömällä tavalla isovanhemmatkin tulokkaasta iloitsivat. Mutta pikkuinen osoittautui vatsavaivaiseksi ja alkoi jokaöinen parku. **21.** Raastavana ääni kantautui ovenkin taakse – ei osaa lastaan hoitaa, siellä pääteltiin. Tuvan puolella kehtoa keinutettiin tui mastikin, ilman parempaa tulosta, itku jatkui. Opeteltiin nöyryyttä oven molemmin puolin.

Annin sinne jonnekin Kallelle lähettämistä kirjeistä ei ollut luettavissa valituksen sanaa. Kaipauksista niissä oli ja suunnatonta pelkoa siitä, mitä on tapahtumassa sodan mielettömyydessä. Sitä mielettömyyttä Kalle koki jokaisena hetkenään tykin tulenjohtajana. Eikä kokemuksistaan juuri sanaa sanonut kotilomalla. **24_2** Unohduksen etsintää oli se, että Kalle loman alkajaisiksi riensi istumaan kotitilan rajajalle – siinä kahden naapuruksen korttipeli irrotti ajatukset todellisuudesta, taistelusta elämästä. **24_3** Tämän huvittelun nuorikko miehelleen soi, hänen ja pienen pojan vuoro kyllä ehtisi tulla.

23_1? Luontokuva?

- Maalaismaisema, lehmiä pellolla
äiti ja poika mökin edessä
(Marittan aidot kuvat)

18. Huokailua ja muuta mielenosoitusta Annin osaamattomuudesta.

24_1 Anni ja lehmät

19. Lehmätkin osoittavat mieltään.

20. Selän kääntäminen ja huokailu Annille.

21. Itkeskelyä, parkua.

24_2 Annin perhe

Veijo ja Tapio: pelikortit

24_3? Kortinpeluokuva

Sodan tulimyrskystä Kalle selvisi, mutta muukin vaara uhkasi. Kymmenientuhansien suomalaissotilaiden tavoin Kalle sairastui punatautiin, pahaan suolistotulehdukseen. Hoitamattomana se leviää muihin sisäelimiin tappavasti. Pitkä aika meni ilman minkään ravinnon imeytymistä. Kor-susairaalaista kannettiin kavereita ulos jalat edellä. Jostakin löytyi peilin sirpale, siitä Kalle katsoi joka aamu kädet vavisten, ovatko silmänvalkuaisensa kellertyneet. Silloin aikaa olisi jäljellä enää ehkä yhden kirjeen verran. Mutta ne pysyivät valkoisina; kirjeiden kirjoitus, sota ja elämä jatkuivat. **24_4**

25 JUSSI: Jatkosodan alkaessa appeni oli vasta asevelvollinen. Anoppini oli rintamalotta. He tapasivat sattumalta junassa matkalla Itä-Karjalaan samalle suunnalle sotatoumialuetta. Anoppini toimi lottana III armeijakunnan Juntusrannan huoltokeskuksessa.

Appeni sai pienen lepoloman Uhtuan suunnan verisistä taisteluista. **25_1** Nuoret tapasivat toisen kerran Juntusrannassa ja keskustelivat kovista kokemuksistaan. Kaksi sattumanvaraista tapaamista oli kuin kohtalon sormi. Lempi leimahti! Puoli vuotta myöhemmin vietettiin häitä, sota ei sallinut viivyttelyä. Jälkipolville on olemassa onnea hehkuva kuva, jossa Annikki ja Väinö istuvat lähekkäin suuren koivun oksanhaarassa.

26 LIISA PIEN

27 JUSSI: Uhtuan suunnalla, asemasodan aikana, joku suomalaissotilas sai ilkikurisen tuuman. Kahden kukkulan, joista toista hallinnoivat omat, toista viholliset, välissä oli puu, jonka luo oli turvallista hiipiä vihollisen näkemättä. Sotilas kirjoitti leikkisän viestin ja kiinnitti sen puun kylkeen. Viestiin vastattiin, suomeksi, yhtä leikkisällä 'paluukirjeellä'. Kirjeenvaihto muuttui vähitellen tavaravaihdoksi, kokardeita ja muita merkkejä vaihdettiin mahorkkaan ja suomalaiset puolestaan käyttivät kessua maksuvälineenä. Tee ja tsaju tekivät myös kauppansa. Yllättävän ystävällistä viestintää veriviholliselta toiselle. Postipuu unohtui sitten, kun asemasota muuttui taas rintamasodaksi.

28 ELINAN MUMMU, JARMO: Ohjaajamme Elinan Inkerimummu kertoi tämän tarinan. Oli sota-aika ja vuosi 1944 Kemissä. Mummu kertoi, että koulujen loppuessa Rantalan nahkatehtaalla oli töitä. Inkeri otin vinkistä vaarin ja

24_4 Herneenkuivatusta tai värikuva

Huoltokeskus?

25_1 *Jussin kuva nuoresta parista koivun haaralla poseeraamassa*

26_1? Haaveileva pari lyhtypylvään alla?

Kertoja eteen.

27_1?

Tämä tarina jäänee pois??

28_1?

onnistuin pääsemään töihin. Ensi-vaikutelma oli nuorelle tytölle kauhistuttava. Heitä odotti toisen kesätyöläisen kanssa iso vuori sotilaiden nahkakengiä. Kenkiä oli kuorma-autolasteittain. Tyttöjen tehtävänä oli katkaista ja poistaa likaisista kengistä huonot nauhat. Kengät vietiin sitten suutareille, jotka olivat venäläisiä sotavankeja.

Inkerille jäi mieleen nuori sotavanki Boris, joka osasi hyvin Suomea. Jotenkin hän säälisti tyttöä. Sotavangeille tuotiin ruoka aina kello 11. Inkeri muistaa, kun eräs vanhempi mies pyyhki aina voin käärepaperilla hiuksensa hoitaakseen tukkaansa. Mummo sanoi tuoneensa joskus salaa jotain syötävää vangeille, vaikka se oli kiellettyä.

Inkeri oli silloin 14-vuotias, mutta ikäisekseen pienikokoinen. Hän muistaa, kun eräs toinen vanhemmista sotavangeista otti Inkerin käsivarsilleen ja nosti korkealle. Hän tuli minulle läheiseksi ja ymmärsin, että hänellä oli jossain kotonaan saman ikäinen tyttö. Hän muistutti myös jotenkin omaa isääni. Hän teki minulle lahjaksi pienen nukkekodin piirongin ja korulippaan, Inkeri muisteli. Lahjat oli askarreltu Ajoksen sotavankileirillä. Sotavangit olivat ystävällisiä, eikä milloinkaan tullut oloa, että olisi pitänyt pelätä.

Kun jatkosota kesällä loppui, muistan, miten sotavangit olivat toiveikkaita kotiin pääsystä ja lauloivat tehtaalta lähtiesään.

29 VÄLIAIKAINEN

30 VEIJO: Appeni, maanviljelijä Mauri Mattila Nokian Taipaleen kylästä kertoi, miten heiltäkin laitettiin sotaan hevonen, ellei parikin. Tämä tarina kertoo Ville-hevosesta, joka kuormattiin muiden hevosten mukana Nokian asemalta rautatievaunuun ja Talvisotaan lähtemään. Villen sotaretki sujui hyvin ainakin fyysisesti niin, että se tuli vahingoittumattomana takaisin sodan jälkeen. Vahvan muistijäljen sotaretki sille kuitenkin jätti.

Tuli kesä 1941 ja taas oli aika lähettää hevosia isänmaata puolustamaan. Niin tuli päivä, jolloin Ville taasen vietiin Nokian asemalle rautatievaunuun kuormattavaksi muiden hevosten kanssa. **22.** Tällöin Villelle nousivat ilmeisesti edellisen retken muistot mieleen, sillä se päätti ottaa ritolat. **23.** Se karkasi asemalta omille teilleen, kun varmaankin koki, että Talvisota oli sille tarpeeksi. Ville ei ilmaantunut kotiinkaan, eikä siitä saatu mitään havaintoja muutamaan päivään. Sitten Mattilaan tuli lähistön asukas kertomaan, että

Tuleeko tämä tarina, Elina päättää??

29_1 *Haitari soi*

30_1? *Hevonen ja kärryt (Veijolta), kuvia suomenhevosista*

30_2? *Hevosten kuormausta?*

22. Hevosten ääniä ja vikurointia

23. Hevosten laukkaamista

perimmäisen Lammashaan ladon takana on pari päivää majaillut hevonen. Että olisiko se Mattilasta. No Villehän se oli ja niin sen vain oli taipuminen uudelleen asemalle ja Jatkosotaan. Mauri tätä kertoessaan muisti nauraen mainita, että Ville oli Mattilasta ainoa, joka oli käpykaartissa! Villellä oli parempi sotatuuri kuin talon kolmesta sotaan lähteneestä pojasta nuorimmalla, joka kaatui 1944 sodan loppuvaiheissa. Ville tuli ”siviiliin” vahingoittumattomana. Kun Heikki oli sitä Nokian kartanosta hakemassa, tunnisti Ville hakijansa heti hörähdellen kaukaa. Heikki laski sen sitten vapaaksi ja Ville juoksi suoraan omaan kotitallin pilttuuseensa koko kolmen kilometrin matkan.

31 SEPPÖ L: Siinä oli hieno tarina yhdestä sotahevosista. Meidän kannattaa muistaa, kuinka suuri merkitys hevosilla oli sodissamme.

Vuonna 1939 Suomessa oli 53000 autoa, joista armeijalla 134 kuorma-autoa, eivätkä ne olleet verrattavissa nykyajan Sisuihin ja Volvoihin, jotka käynnistyvät napista painamalla. Häkäpönttöjen virittely vei aikansa.

Hevosia oli 378000, joista armeijalla 4700. **31_2** Siviilistä otettiin 72000 hevosta, joka oli 25 % maan täysi-ikäisistä hevosista. Jokaiseen niistä liittyi oma tarinansa. **31_3** Ennen jatkosotaa armeijalla oli 9500 hevosta ja siviilistä otettiin kaikkiaan 50000 hevosta.

Etenkin tykistön toiminnalle hevonen oli elintärkeä. **31_4** Raskaan tykin siirtämiseen vaativassa maastossa tarvittiin kahdeksan hevosta. Kenttätykistörykmentissä oli 32 tykkiä, 1800 sotilasta ja 1300 hevosta. **31_5** Täten lähes jokaisen miehen piti omata hevosen käsittelytaidot. Sotilaiden ohella myös suomenhevoset antoivat sodissa suuren uhrin.

31_6 Talvisodassa menetettiin 7200 ja jatkosodassa 15000 hevosta.

32 SUOMENHEVOSLAULU

33 SEPPÖ M: Jatkosotaan kotoani Pentimaan Mansikkämäestä osallistui vain suomenhevonen, tamma Pella. Pella oli taistelulähetti Jaakko Hoskarin hoivissa, ja tämä Hoskari oli kirjeenvaihdossa kotimme. Pella kotiutettiin syksyllä-43 takajalkojen reuman takia. Kun isä sai tiedon, että Pellan voi noutaa Siuron asemalta, niin hän lähti sitä polkupyörällä noutamaan. Matkaa kotoani Siuroon oli noin 15 km. Hänellä oli vaikeuksia tunnistaa pimeässä junavaunuista omaa hevostaan, mutta kun hän kulki toisen kerran hevosten ohi, niin Pella tunnisti isän. Polkupyörällä sitten

31_1? Kuorma-autoja?

31_2 Kuormaosasto

31_3 Hevosten uitto

31_4 Tykinvetäjät 1

31_5 Tykinvetäjät 2

31_6 Hevonen ja sotilas

32_1? VIDEO suomenhevosista

33_1 Pella

33_2-...? *hevosia sodassa, tukinajoa talvella*

Metsäkulman ja Pinsiön kylien läpi kotia kohti. Pella oli narussa ja isä ajoi pyörää, kun hevonen oli jo liikkunut lähes 10 kilometriä, niin sen jalkojen verenkierto parani ja vauhti kiihtyi. Lähteen talon kohdalla isä päästi Pellan vapaaksi. Vähän aikaa se malttoi olla isän seurana, mutta kohta se lähti omille teilleen odottaen kuitenkin tallin edessä isän kotiin saapumista. Omakohtainen kokemukseni Pellasta oli, kun sain viedä sen työpäivän jälkeen laitumelle. Isä kovisti minua, että selkään et saa nousta, mutta kun kotoa ei enää ollut näköyhteyttä, niin minäpä nousin ison kiven päältä "ratsun" selkään ja kovistin sitä juoksemaankin. Kun sain Pellan juoksuun, niin minä putosin heti ja Pella pysähtyi kiltisti.

35 VIHREÄT NIITYT

36 SEPPÖ L: Isäni täytti kaksi viikkoa talvisodan alkamisen jälkeen 23 vuotta. **36_1** Hänen isänsä antoi hänelle sotaan lähtiessä Mauser-pistoolin evästäen ainoaa poikaansa, että jos tulee tiukka paikka... Isäni ei tiukoista paikoista kertonut, eikä niitä tullut aikanaan häneltä kyselyä.

Netistä löytyy nykyään melkein mitä vaan. Sinne on tallennettuna sota-ajan joukkojen sotapäiväkirjojen valokuvatut sivut. **36_2** Etsin isäni jatkosodan aikaisen pataljoonan sotapäiväkirjan, joka on aloitettu 19.6. juhannuksen alla 1941. Sotapäiväkirjaa kirjoitti todennäköisesti pataljoonan tiedustelu-upseeri, joka oli sujuvasanainen kynänkäyttäjä. **36_3** Sotapäiväkirja on kuin minuuttiaikataululla laadittu elokuvakäsikirjoitus, johon tapahtumat sekä miehistön toimet ja tuntemukset on kirjattu.

36_4 Juhannusaattona 23.6. oli lähtö Mynämäen asemalta. Pikkutyötöt toivat suuret vihot sireeneitä, joilla kukittivat lähteviä.

Junamatka päättyi Pohjois-Karjalaan Kaltimon pommitetulle asemalle 30.6. klo 6.48. Sieltä alkoi 42 km:n marssi,

36_5 joka päättyi puolen yön jälkeen klo 0.30 Tuupovaaran Koveron kylään, jonne joukot leiriytyivät kymmeneksi päiväksi ennen rintamalle lähtöä. Miehet saivat käydä saunomassa lähitalojen saunoissa. He kävivät myös hake-massa vastalypsettyä maitoa laitumilta. **36_6** Lehmisavujen keskeltä isäni tapasi karjalaisen maitotytön lypsämässä. Jotain heidän välillään silloin syttyi, ja tarina jatkui loppiaisenä 1946, jolloin heidät vihittiin ja heistä tuli myöhemmin minun vanhempani. **36_7**

33_ X? *hevonen ja poika*

35_1 *Luontokuva, peltopolku Veijolta*

36_1 Isäni vartiomiehenä

36_2 Sotapäiväkirjan sivu

36_3 Lähtevä joukko

36_4 Juna asemalla

36_5 Marssiva joukko

36_6 Lehmisavut (kadonnutta kansanperinnettä jälkipolville)

36-7 Minä ja äiti?

Isälleni tuli se tiukka paikka viimeistään jatkosodan ensimmäisenä syksynä 3.9. kun hän haavoittui monen asetoverinsa tavoin vihollisen krh-keskityksessä. **36_8** Siinä ei pistoolistakaan ollut apua. Urheilua harrastaneelta nuorelta mieheltä menivät kranaatin sirpaleesta toisen jalan varpaat.

Sotainvalidina hän pystyi kuitenkin vammastaan huolimatta liikkumaan hyvin ja minun varttuessani mm. hiihdimme yhdessä. **36_9** Muistan suorittaneeni Kansanhiihdon ehkä viisivuotiaana. Siitä sai peltisen pyöreän kansanhiihtomerkin rintaan kiinnitettäväksi. **36_10** Yhteiset hiihtomakamme pitenivät pitenemistään, ja teimme kymmenien kilometrien pituisia laturetkiä. Isäni ansiosta minulla on hiihto-harrastus jatkunut näihin päiviin saakka.

Sirpaleita isälleni tuli muuallekin, mutta niistä ei jäänyt pysyviä ulkoisia ruumiillisia vammoja. Liekö ollut sama keskitys, jossa yksi sirpale pysähtyi leipälaukussa olleeseen kaasunaamarin suodatinpatruunaan, jonka isäni oli täyttänyt sokeripaloilla, jotta ne säilyisivät kuivina.

Kun kuoromme 90-luvun alkupuolella ryhtyi valmistelemaan konserttia sota-ajan lauluista, niin sain isältäni tuon leipälaukun, josta edelleen löytyi hienoa Karjalan hiekkää. Olen pitänyt tuota leipälaukua mukana kuoromme sota-ajan laulujen esityksissä ja olen näin tavallani kunnioittanut hänen panostaan isänmaamme puolustamisessa.

37 PEKKA: Vanhin siskoni muistaa, kun yöllä koputettiin

24. ulko-oveen. Äiti ja sisko heräsivät ja ihmettelivät, kuka yöllä tulee. Äiti meni avaamaan ovea eikä tullut heti takaisin. Sisko vähän päästä katsomaan, mihin äiti jäi. Hän näki, kun isä ja äiti halasivat toisiaan kovasti. Häneltä tuli ilonkyyneleet. Hän muistaa sen tunteen, kun isä oli kotona eikä sotaa enää ollut. Ja isän sylin. Se oli kuulemma sanoin kuvaamaton olotila.

38 JUSSI: Sodan jälkeen meidän kuusijäseninen

peheemme **38_1** oli aika vähävarainen. Taskuraha oli tuntematon, karkit ja muut hedelmät kuin pihapuun omenat odottivat vielä tuloaan. Kerran kotiimme tuli vieraisille sukulaisen sukulainen Turun seutuvilta. Hienoihin vaatteisiin pukeutunut nuori tati rakensi meille lapsille Toteutuvien unelmien kaupan matalista pöydistä laatimalleen 'tiskille'. Hän oli hienolla käsialalla valmistanut pinon eriarvoisia seteleitä ja jakoi ne tasapuolisesti meille neljälle. Tiskin hän oli täyttänyt karamelleillä, leluilla ja meille tuntemattomilla hedelmillä,

36_8 Haavoittuneiden kuljetus

36_9 Isä ja minä suksilla

36_10 Kansanhiihtomerkit (nostalgiaa 70+ ikäluokille)

?

24. Koputus.

37_1 *Perhekuva (Pekalta ?)*

38_1 *Jussin perhekuva*

appelsiineilla ja banaaneilla. Me ostimme pienet kassimme täyteen ja onnesta jäykin jaloin kiirehdimme tahoillemme ihmettelemään yht'äkkiä eteemme avautunutta elämän autuutta.

39 JUHANI N: Ja minä muistan, miten radiosta kuultiin, että Sputnik lentää taivaalla. Syyspimeässä **25.** kilpailtiin siitä, kuka sen ensin havaitsee miljoonien tähtien joukosta.

40 OI KALLIS SUOMENMAA

25. Kaikki tulee eteenpäin katsomaan lentävää Sputnikia.

40_1? *Leikkiviä, onnellisia lapsia*